

דף יג ע"א תנא דבי אליהו מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא זרבה ושמש ת"ח הרבה ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפוליו ומחזרת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

שמש מ"ח. להספדו קמיתות סמטה ועממה וכוח נקלה תלמוד.

עין איה

אמנם האדם הגדול שכבר עול החיים עליו נסוף, הוא בהזדרכתו התמידית לעצמו צריך להקדים הסיודור המעשי, קודם שישתדל להגדיל את תפארת דגשותיו. כי עלול הוא סכל החיים לקלקל את סדר מעשיו, אשר או לא יוכל כלל להתנשא אל הרגשות הקדושים הערוכים בתורה ובנביאים. ע"כ הסדר הרגיל בחיים לאיש בא כבר בשנים אשר בתורת ד' חפצו, הוא משנה ואח"כ מקרא, היפך הסדר הטבעי הילדותי. ע"כ נאמר כאן בכיוון ששנה הרבה וקרא הרבה, ואח"כ הרבה חיל בפיתוח השכל בעיון, ושימש ת"ח הרבה.

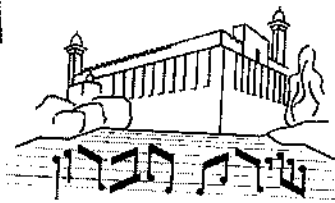
שימוש ת"ח הוא שם מפורסם לדברים העיוניים שבחזרות, להורות כי מכלל הדברים העיוניים ישנם כאלה שלא יוכל ההוגה להוציא הבנתם ע"י דיבור פה, כי נעלים הם מכל שפה והגיון. לפעמים נמצאים דברים כאלה בענינים הגבוהים נחקרי אלהות, ולפעמים נמצאים ג"כ כאלה בדברים מוסריים המסתעפים ע"פ עומק חכמת הנפש, אשר אם יאמר האומר לבארם בניב שפתים לא יוכל. אמנם המשמש ת"ח ויכיר כמעשהם, וע"י המעשים החיוניים יעמוד ג"כ על מערכות רעיוני לבנם, הוא יכיר וידע ג"כ את אותו החלק העיוני שאינו יכול להסתר, לא בניב שפתים ולא כעט סופר, כ"א יתבאר ויוחק בלב מבין ההולך את חכמים, המקיים "ולדבקה כו"ל ע"פ דברי חז"ל הדבק בחכמים ותלמידיהם, כי השפה והספרות לא יוכלו לתן כ"א את צל החיים של הקדושה (וההגיון) [וההגיון] הנעלה, אבל (ב)עצמם [של חיי הקודש] הם נמצאים בת"ח החיים ע"פ דרכי קודש אלה, והאמצעי להגיע לעומק הדיעה בזה הוא שימוש ת"ח.

ג. ומת בחצי ימיו. ימיו של אדם עומדים להחלק לחצאין. המחצה הראשונה צריך הוא להשתלם לעצמו, בגידולו הגופני והחומרי, ואח"כ התורני העיוני והמוסרי. המחצה השני אמנם ראוי כבר שיתל להשפיע על מה שחוץ לו, להעניק מטובו את הצעירים ממנו למען יוכלו גם הם ללכת באורח ישרה. והנה ישנם אנשים שהשחיתו דרכם אפי' בערך עצמם, והם אינם ראויים אפי' לחיים של המתצית הראשונה, ע"ז נאמר "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם". אמנם אותו ת"ח שלפי הראוי לעצמו השלים חוקו, והחסרון הנמצא בו שכגללו היה הוא ראוי למות, הוא לא לפי הערך, שפעל הדבר על עצמו כ"א לפי הערך שפעולה של הנהגה כזאת, מאדם רשום כזה, תוכל לפעול על העתיד, ע"כ הי' ראוי לחצי ימיו. אמנם המחצה השניה שעבדו הדור הבא, בשביל ההשפעה שראוי לו להשפיע על הסובבים אותו ועל בני הדור הצעירים, שם היה יכול לצאת הריסות

בטוח שלא ימטו רגליו מדרך תורת ד' התמימה, בשומו דרך בעמקי העיונים היותר מסובכים. ע"כ ר"י כ"א שהי' מרבה לעסוק בצפיית מרכבה, כאשר גודע מזכריו בספר היכלות, ומאמרו בברכות בצפייתו האלהית שנשכנס להקטיר קטרת לפני ולפנים, כדי שיחזק היטב בלבו הצד ההדיוטי של השכל האנושי לעומת עניני קודש הגדולים והנפלאים שהי' לו עמהם עסק, היה משים עצמו ג"כ בהנהגתו החיצונה על דברי תורה כחדייט.

נה. תנא דבי"א מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושמש ת"ח הרבה כו'. הסדר המורגל הוא מקרא, משנה ותלמוד, שהוא שימוש ת"ח, כן הוא הסדר ההדרגי בתינוק המתחיל ללמוד מצד טבע הענין. שאם לא שיקדם המקרא אין ענין למשנה גם מצד התכונות הראויות להיות נקנות ע"י הלימודים. כי שלשה הם הענינים שצריך האדם להקנות לעצמו ע"פ לימודיו, רגשי הלב, שיהי' לבו לב שומע נוטה אל הטוב, הקדושה ויראה ד'. אח"כ הידיעה המעשית, איך להוציא אל הפועל רגשי הלב הטוב בחיים ובמעשה, שהם כל דברי התורה הזאת המעשית. אח"כ הגברת השכל בעיון, בדברים העיוניים, בין המעשיים כמה שצריך עיון ושיקול, בין בדברים המופשטים מהדעות והאמונות. והנה בראשית ילדותו של האדם איננו ראוי להבחין סדר מעשי, כי רוחו זר מהחיים לפרטיהם ואיננו מכיר הענינים המסובכים הנמצאים בחיים בפועל, שהם הם הגורמים להצריך לאדם סידור מעשי לימודי, החושך הנמצא הוא הגורם את הצורך לאור ד', "נר לרגלי דברך", שיזיץ, והילד בתומת לבו לא יוכל לשער כל אלה, כי לכו מלא תם ואהבה לכל החיים ורואה העולם כולו כמישור, מקור אורה ואמת, ע"כ לא לילד ללמוד המון פרטי גדרים מעשיים בהליכות החיים בפועל בראשית דרך התפתחות שכלו. אמנם הרגשות, צריכים לפתח בו רגשי קודש, שתומת הילדות תועיל להקליטם בלבבו הטהור והרך המוכן לאור קודש. ע"כ תורה שבכתב מוכנת לילד בראשיתו, שהיא אע"פ שממנה לא יוכל האדם להשתמש שימוש מעשי, אבל את הרגש הטוב היא מעוררת, קרבת ד', רחמי והשגחתו, אהבתו וחמלתו על בריותיו וביתו על ישראל עם קרובו. מוסר הנביאים, ותהלות אל חי אשר בכתבי קודש, המה מעוררים רגשי הלב הטבעיים להדריכם בדרך ישרה וקדושה. אח"כ כאשר יכנס יותר אל עמקי החיים, צריך להדריכו בלימודים מעשיים, היא המשנה, ובהיותו כבר חמוש ברגשי לב נכונים ודעת המעשים הישרים, אז העת ראויה להגדיל שכלו בהתפתחות עיונית.

1. א. נה. 2. תהלים קיט, קה. 2 דברים ל. כ. 3. ספרי, דברים יא. כב. נז. 1. תהלים נה, כד.

בימי כדומיך. כל שבעה של
לאיס לאשנס:

ואומרת להם, כתוב בתורה (דברים ל) "כי הוא חייך ואורך ימוך" בעלו ששנה הרבה
וקרא הרבה [שם ע"ב] ושמש ת"ח הרבה מפני מה מת בחצי ימיו, ולא היה אדם מחזירה
דבר. פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיתה כל אותו מאורע. ואמרת לה בתי בימי

עין איה

נט. ולא היה אדם מחזירה דבר. הפליאות המזדמנות על
חקי ההשגחה ויתר הלימודים הטובים שהם אורו של עולם, הם
מוכנים בהשגחה נפלאה ע"פ סדרי החכמה האלהית, שעל ידם
יתרומם האדם לבינה יותר גבוהה מההכנה השטחית. מובן
הדבר שהבינה העמוקה תביא לעולם [את] הטובה האמתית
בארחות החיים והמוסר הטוב, מה שאין ההבנה השטחית יכולה
להביא זאת. אמנם כדי שתעורר הפליאה את כח החושב ורגשות
הלב באופן מלא, כדי שיהיו הכל מוכנים לקבל הרושם הטוב של
ההבנה השלמה כשתבא אחר הפליאה, כדוגמת "מים קרים על
נפש עיפה", שהצמאון הקדום מכין את ההתקבלות הטבעית.
ע"כ צריך שתהי' הפליאה הולכת בכל תוקפה ומשרטט שרט
גדול בנפשות רבות. וכשתפעול בכל תוקף לזעזע את המון כחות
הנפש, אי, רק אי, תתקבל בכל כח האמת הברורה כשתבא
לפתור את השאלה המסובכת. וזה הדין נוהג בכל השאלות
הגדולות שלפי ערך גדלן, ולפי הערך של גדולת הפעולה
הצריכה לבא ע"י הפתרון האמיתי כשיתגלה בעולם, כן צריך
שיגדל כח הזעזוע של חסרון הידיעה, של המבוכה הנוראה לפני
התגלות מאור האמת. וכן הדבר נוהג בשאלות הכלליות
הנוגעות לכלל המין האנושי ומוסריותו, דיעותיו והגינותו,
הנוגעות בארנות חיו הגשמיים והרוחניים. וכן הדבר נוהג ג"כ
במקרה פרטי, שג"כ אינו יוצא מהסדר הכללי מפני שהוא נוטל
בו את מקומו הראוי לו. ע"כ שאלה זו, שהיתה צריכה לפעול
פעולה חזקה ונמשכת בתשובתה, היתה ההנהגה המזדמנת
שעשתה רושם גדול בפליאתה. כי העני' הסוערה היתה
בטענותיה מרעשת את הלבבות, ומי שישקט רוחו ורוח כל
משתומם על כלל מציאות המאורע לא נזדמן לה. כה היה הרושם
הולך הלך וחזק מפני שלא הי' אדם מחזירה דבר.

גדולות לפי הירידה של המקבלים, יתרחב פרץ קטן המתגלה
במשפיע. ע"כ מת בחצי ימיו, למען תת מקום לימוד לזולתו
לסור ממוקשי מות וללכת באורח חיים.

נז. והיתה אשתו נוטלת תפיליו ומחזרת בכתי כנסיות
זכתי מדרשות כו'. לפעמים יש אדם שעם שהוא קורא
ושונה, גם משמש ת"ת, מ"מ תכונתו הפנימית היא כ"כ רעה עד
שרוחו זרה לתורה ויראת ד'. ע"ז אמרו חז"ל זכה נעשית לו זר
לא זכה נעשית זרה לו. "אכתוב לו רובי תורתך כמו זר
נחשבו", ונאמר "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא
בריתי עלי פיך". והוא נגד מה שנאמר בתורה בענין תפילין,
"למען תהי' תורת ד' בפיך". היינו שלא תהי' רוחו זרה לתורת
ד' כ"א תהי' כמונחת בתוכיותו ופנימיותו. אמנם הרשע, אף
שהגה בתורה למטרה חיצונית, איננה נכנסת בפנימיותו והוא
נושאה עלי פיו ולא בפיו. והנה זה הכשרון הפנימי א"א להביעו
בשפה, ולהסביר איך יוכר האיש התם שרוחו נאמנה עם תורת
ד' והיא אצלו ערוכה בכל ושמורה. אמנם התפילין הם שמורים
על כך כעדות הכתוב. ע"כ היתה נוטלת תפיליו, להורות
שהתורה היתה לו זר, לא זרה לו, ולא מן השפה ולחוף כ"א היתה
דבק בה בכל נפשו ומאזו. והנה שאלות מוסריות ישנן
שמתישבות ע"פ ארחות השכל הקר החושב וחוקר, ויש
שמתישבות ע"פ ההכרה ההרגשית שהיא ממלאה לפעמים
תעופת כח השכל הקר ומשלמת את הבינה במקום שצריך לעוף
עם השכל על כנפי הציור. כיהכ"נ הוא מקום הגדלת הרגש
בהיותו מיוחד לתפילה ושפיכת שיח. כיהמ"ד הוא מיוחד לחקר
ושכל הגיוני. ע"כ היתה נוטלת תפיליו, כלומר איש הזה
שהגינותו לבבו היו בתורת ד' והיתה דבקה בו ברב עז, איך לא
השלים ימיו, היש לפתור שאלה זאת בדרך הרגש המיוחד לבתי
כנסיות, או בדרך הדרישה המיוחד לבתי מדרשות. ע"כ היתה
נוטלת תפיליו ומחזרת על בתי כנסיות וכתו מדרשות.

ס. פ"א נתארחתי אצלה והיתה מסיתה כל אותו
מאורע. אמרת לה בתי בימי נדוּתך מהו אצלך, א"ל ח"ו
אפי' כאצבע קטנה לא נגע בי, בימי ליבונך מהו אצלך,
אכל עמי כו', אמרת לה כ"ה שחרגו שלא נשא פנים
לתורה, שהרי התורה אמרה ואל אישה בנדת מזמאתה לא
תקרב. במקום שהדברים התוריים והדברים הטבעיים מזדמנים
לפונדק אחד בארחות המוסר, שם צריך שמירה יתירה שלא
יטעה אדם ולא יטעה את זולתו לחשוב שעניני התורה משתקפים
בהשקפה אחת ובערך אחד עם הענינים הטבעיים הפרטיים.
ומכל שכן שהדבר קשה מאד אם יעלה על לבבו שהדברים
הטבעיים הם עומדים למעלה (בענינים) [בערכם מהענינים]
התוריים. מחשבה כזאת תביא לקצוץ כנסיעות תורת ד'

נת. ואמרה להם כתוב בתורה כי הוא חייך ואורך ימוך,
בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש ת"ח הרבה, מפני
מה מת בחצי ימיו כו'. התורה משלמת את האדם בחיים,
היינו בתעודת החיים לפי צרכם לעצמן, גם אורך ימים תתן,
היינו שתספק ביד האדם להספיק תעודת החיים בעד העתיד
בעד דור יבא. ע"כ תצויר השלמת החיים היוצאת תוך לגבול
התעודה הפרטית בשם "אורך ימים", שמאריכים הם על המדה
המוגבלת לפרטיותו של אדם, ובבעלי נשלמו ההכנות כולן,
והיתה התורה צריכה לפעול עליו תעודתה.

נז. 1. יומא עב, ב. 2. הרשע ח, יב. 3. תהילים ג, טו. 4. שמות יג, ט. 5. 1. משלי כה, כה.